

Csapó János

A turizmustervezés fenntartható aspektusainak vizsgálata Béda-Karapanca területén

1. BEVEZETŐ, A KUTATÁS ELŐZMÉNYEI

Az elmúlt években számos kezdeményezés, civil, szakmai és politikai fórum foglalkozott a Duna (nem csak) turisztikai hasznosításával és annak komplex problematikájával kapcsolatban (EU BIZOTTSÁG EURÓPAI DUNA RÉGIÓ STRATÉGIA 2010, DÖVÉNYI Z. – HAJDÚ Z. (SZERK.) 2002, VÁTI 2010). Szakmai szempontból is szerencsés, hogy a különböző hazai és nemzetközi projektek, dokumentumok, stratégiák a Duna mente turisztikai vonzerejének fejlesztését alapvetően a fenntarthatóság jegyében is értékelték, így az egyes kutatási anyagok rávilágítottak a térség turisztikai fejlesztésének alapvető kettősségére is.

Eszerint jelenleg a Duna menti partszakaszok mintegy 60%-a természetes állapotában található, ahhoz azonban, hogy a tárgyalt térséget bármilyen társadalmi-gazdasági fejlődési pályára lehessen állítani, a természetes közeghez „hozzá kell nyúlni”, azt valamilyen szinten meg kell bolygatni (CSAPÓ J. – MARTON G. – SZABÓ G. 2011, GYENIZSE P. 2010, LÓCZY D. – GYENIZSE P., GYURICZA L. 1998, SZABÓ, G. 2009., SZABÓ, G. – SPIEGLER, P. 2009., DÁVID L. – BUJDOSÓ Z. 2012).

Maga a dunai hajózás fejlesztése sem mentes a problémáktól, a felmerülő természeti-társadalmi-gazdasági konfliktusoktól, hiszen az egyik oldalon – ideális természeti feltételek mellett – a hajózás köztudottan a legkörnyezetkímélőbb teherszállítási forma, a másik oldalon viszont a hajózás fejlesztésének megvalósítási folyamata igen jelentős természeti értékvesztéssel és veszélyeztetéssel jár, így többen úgy vélik, a Duna-völgy jelenlegi állapotának a megtartása a cél, alacsony merülésű hajók használatával (SZABÓ G. – SPIEGLER P. 2008). Fentiek tudatában azt is szeretném kihangsúlyozni, hogy 2014-től az Európai Unió szankcionálni fogja, ha elmarad egy adott – arra alkalmas térségben – a hajózási folyamatok feltételeinek kialakítása, illetve fejlesztése (VÁTI – MTA RKK NYUGAT-MAGYARORSZÁGI TUDOMÁNYOS INTÉZET 2008).

Mivel a tanulmány célja nem a Duna-térség társadalmi-gazdasági fejlesztésének komplex feltárása, hanem egy, a fenntarthatóságot is figyelembe vevő, turisztikai programozási folyamat bemutatása, így jelen munkában nem kívánom tovább elemezni az antropogén hatások természetére és társadalomra

gyakorolt egyéb viszonyait, inkább azt érdemes kiemelni, hogy adott a kérdés, miszerint milyen mértékben és milyen eszközökkel érhető el a hazai Duna menti térségekben a területfejlesztés, azon belül pedig a turizmusfejlesztés folyamata. A tanulmány – esettanulmány jelleggel – egy, az elmúlt években végrehajtott 2 éves projekt szakmai tapasztalatait dolgozza fel a fenti kérdéskör figyelembevételével.

2. TERÜLETI EGYÜTTMŰKÖDÉSEK, HATÁRON ÁTNYÚLÓ KAPCSOLATOK – BÉDA-KARAPANCSA PILOT PROJECT

Jelen munka a Dél-Dunántúli Turisztikai Régió határon átnyúló kapcsolatokon alapuló turizmusfejlesztésének egyik legújabb és egyben talán legrelevánsabb példájaként a nemzetközi együttműködéssel létrejött Datourway program (IPA SEE 2008: Transnational Strategy for the Sustainable Territorial Development of the Danube Area with a Focus on Tourism) egyik pilot projektjét, a Béda-Karapanca pilot projektet és annak szakmai eredményeit szeretné elemezni.

A projekt pontos megnevezése "Béda-Karapanca" (HU-SER-CRO) – Economic opportunity (via tourism) in ecological milieu (cca. A turizmusból is adódó gazdasági lehetőségek az ökológiai környezetben). A fenntartható turizmusfejlesztés alapelvein alapuló együttműködés magyar, horvát és szerb partnerekkel épült ki, a kutatások és az előkészítő munkák 2011 nyarára fejeződtek be. A pilot projekt kidolgozása folyamán fejlesztési programokra vonatkozó ajánlásokat, konkrétan nevesített projekteket, valamint a Béda-Karapanca határon átívelő terület átfogó turisztikai fejlesztési programját dolgoztuk ki a PTE TTK Földrajzi Intézet Turizmus Tanszékének munkacsoportjával. A főbb kiemelt turisztikai termékek a bor és gasztronómia, az aktív turizmus és az ökoturizmus formáit fedik le.

A pilot projekt fő célja tehát egy fenntartható turizmusfejlesztési terv, turizmus stratégia és konkrét akcióterv összeállítása volt a vizsgált területen. A legfontosabb célcsoportok a helyi lakosság és a turisták mellett a helyi önkormányzatok, állami intézmények, gazdasági szervezetek, magánvállalkozók és a helyi non profit szervezetek voltak.

A kutatás során szintén meghatározásra került a terület célpiramisa, melyet annak érdekében állítottunk össze, hogy a turisztikai piacon a régió egy egységes turisztikai desztinációként jelenhessen meg.

3. A DÉL-DUNÁNTÚLI TURISZTIKAI RÉGIÓ TURIZMUSÁNAK ÁLTALÁNOS ELEMZÉSE

Ahhoz, hogy pontos képet kaphassunk a Béda-Karapanca terület idegenforgalmáról, először a térség tágabb régiójának, a Dél-Dunántúli Turisztikai Régió turisztikai folyamatait is meg kell ismernünk.

A turisztikai kereslet kapcsán mindenképp ki kell emelnünk, hogy míg a Dél-Dunántúli (tervezési-statisztikai) régió a Balaton parttal együttesen az egyik legkedveltebb régió, addig a magyar tenger déli partja nélkül a térség már lényegesen hátrébb csúszik a régiók rangsorában. A Balaton part és a háttértelepülések nélkül számított Dél-Dunántúli Turisztikai Régió vendégforgalma pedig a legutóbbi évek adatai szerint erős visszaesést mutat (AUBERT A. – MARTON G. – SZABÓ G. 2011, SZABÓ G. – CSAPÓ J. 2012).

A 2011-es adatok alapján az idegenforgalmi régió kereskedelmi szálláshelyein az országos vendégforgalom csupán 4,3%-a, míg a vendégéjszakák 3,9%-a bonyolódik. A vendégek közel 80%-a a

belföldiek köréből kerül ki, a régió súlya hazánk belföldi turizmusában mindössze 6,1% a belföldi vendégéjszakák száma alapján, a külföldi forgalomból pedig csak 1,8%-kal részesedik. Sajnálatos tény az is, hogy ezek az értékek folyamatos csökkenést mutatnak még a korábbi statisztikákhoz képest is. A legfőbb küldő országok közé Németország és Ausztria tartozik (MAGYAR TURIZMUS ZRT. 2012, KSH, 2012).

A régió vendég száma a kereskedelmi szálláshelyeken 2010-ről 2011-re 16%-al, a vendégéjszakák száma 18,5%-al csökkent, a kereslet ilyen mértékű zsugorodását egyik régiókban sem tapasztalták. Baranya, a Balaton part nélküli Somogy, és Tolna kereskedelmi szálláshelyein a 2011-ben eltöltött vendégéjszakák száma alig 692.593 volt, ami a kilenc idegenforgalmi régió összevetésében csak a Tisza-tavi megelőzésére volt elegendő.

A régió kiemelt desztinációi, mint Pécs és Harkány már évek óta nem tudnak bekerülni országosan a tíz legforgalmasabb célterület közé, a legfrissebb statisztikák szerint Pécs az összes vendégforgalom alapján a 16., Harkány pedig a 19. helyen található (KSH, 2012).

A vendégforgalom volumene folyamatos csökkenést mutat, mely leginkább a vendégéjszakák számában és az átlagos tartózkodási időben figyelhető meg. A kedvezőtlen folyamatok hátterében az alábbi okokat azonosíthatjuk:

- Szűkös kereskedelmi szálláshely kínálat, melyből leginkább a minőségi, magasabb kategóriás szállodák hiányoznak.
- Nagy volumenű és jelentős keresletvesztés, melyet a kedvezőtlen nemzetközi és hazai gazdasági környezet is tovább súlyosbít.
- A nemzetközi és hazai szinten legkedveltebb egészségturisztikai központok hiánya, modernizációjának elmaradása (CSAPÓ J. – JÓNÁS-BERKI M. 2011).

Míndeközben azt is fontos kiemelni, hogy a régió 2007 és 2013 közötti időszakra kidolgozott operatív programjában, országos összevetésben is közel a legtöbbet, mintegy 40 milliárd Ft-ot irányzott elő a turizmus fejlesztésére. Az erre szánt összeg időarányos részét fel is használták a pályázati rendszeren keresztül a vonzerőket és szolgáltatásokat, valamint a turizmus menedzsmentet fejlesztő projektek támogatására. Ezek közül a legjelentősebbek a Pécs Európa Kulturális Fővárosa 2010 kulturális évadhoz köthető beruházások voltak, de számos látogatóközpont, minőségi szálláshely és tematikus kínálat, például az országosan egyedülálló Bikali Reneszánsz Élménybirtok jött létre és lépett be a piacra. Elgondolkodtató és nagyon sajnálatos, hogy ezek forgalmi hozadéka eddig még nem mutatkozott meg a regionális összevetésben.

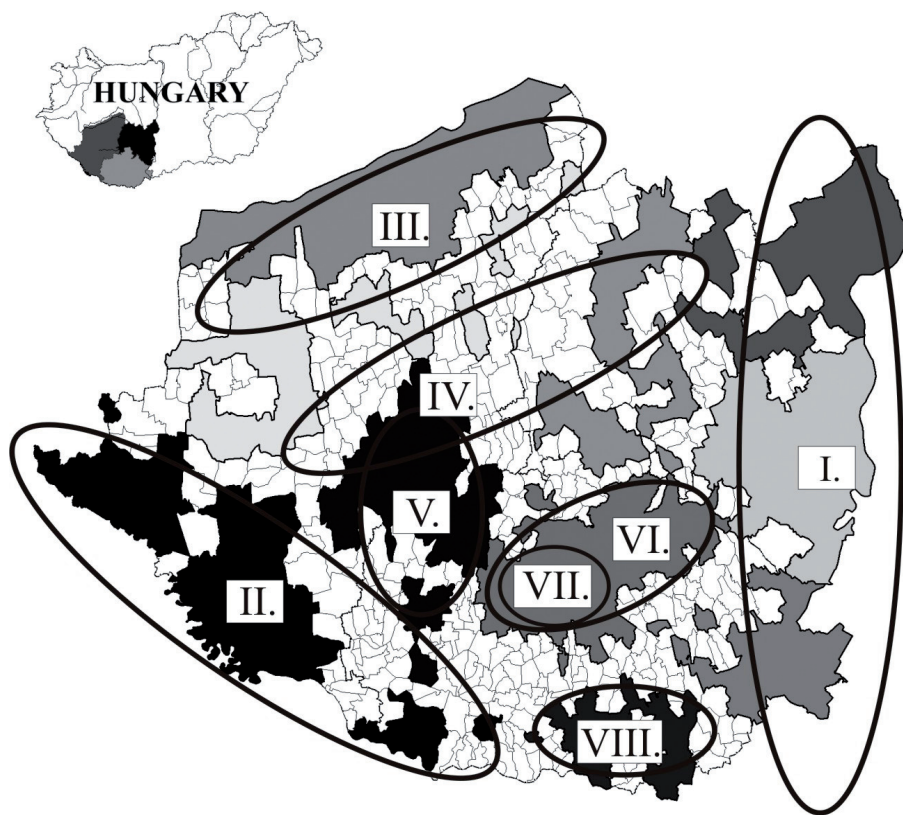
3.1. A Dél-Dunántúli Turisztikai Régió desztinációi – a Duna mente desztinációja

A Dél-Dunántúli Turisztikai Régió desztinációinak lehatárolására már 2007-ben sor került, amikor a Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség és a Pécsi Tudományegyetem Földrajzi Intézetének Turizmus Tanszéke között létrejött kutatási megbízás – melynek témája a 2007-13 ROP prioritásokhoz kapcsolódott és a turisztikai magterületek lehatárolását tűzte ki célul – jóvoltából komplex mutatóknak köszönhetően kialakításra kerültek a Dél-Dunántúli Régió turisztikai magterületei, illetve periférikus régiói is (AUBERT A. – SZABÓ G. 2007).

A kutatás megjelölte tehát a turisztikai régió idegenforgalmi központjait, melyek alapvetően két csoportra oszthatóak: egyrészt beszélhetünk a már működő, kialakult magterületekről, melyek már önálló piaci márkaként is megállják a helyüket, másrészt pedig megkülönböztetjük a még formálódó, potenciálisan desztinációvá váló területeket.

A kialakításra került összesen 8 darab desztináció közül megkülönböztetjük tehát az átfogó célterületeket és formálódó gócterületeiket, melyek közül a Dunamente déli része tartozik jelen tanulmány közvetlen kutatási területéhez. További formálódó turisztikai gócok: Drávamente, „Kis-Somogyország”, Kapos-völgy és a Zselic. A Dél-Dunántúli Turisztikai Régió magterületeit a Mecsek, Pécs és Harkány–Siklós–Villány térsége adja (AUBERT A. 2007) (1. ábra).

1. ábra: A Dél-Dunántúl turisztikai desztinációi

I. Dunamente; II. Drávamente; III. „Kis-Somogyország”; IV. Kapos-völgy; V. Zselic; VI. Mecsek; VII. Pécs; VIII. Harkány-Siklós-Villány

Ed: Aubert A. – Szabó G. – Pirkhoffer E., 2007

4. A BÉDA-KARAPANCSA PILOT PROJECT EREDMÉNYEI, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A FENNTARTHATÓSÁGRA

A PiP2: Béda-Karapancsa (HU-SER-CRO) pilot projekt célkitűzései révén a célterületen kivitelezésre került a turizmus multiplikátor hatásainak vizsgálata, a DATOURWAY transznacionális stratégia és a már említett nemzetközi stratégiák helyi kontextusba ültetése, továbbá a 3 vizsgált terület komplex helyzetelemzése és GIS alkalmazások kivitelezése a rendelkezésre álló adatok alapján.

Így a vázolt célkitűzések kapcsán egy komplex akcióttervet készítettünk, melynek fontos eleme volt a megvalósítás eszközeinek és módszereinek pontos leírása és egy stratégiai dokumentum összeál-

lítása, melynek címe: “Béda-Karapancsa” pilot project: The development of sustainable tourism in the Béda-Karapancsa area.

Ez a turizmus fejlesztési program, stratégia és akcióterv a következő főbb fejezeteket tartalmazta:

- Helyzetelemzés
- A turizmus helyzetének a feltárása
- SWOT analízis és stratégiai következtetések
- Célpiramis készítése
- Akcióterv – projekt javaslatok.

4.1. A fenntarthatóság megjelenése a Béda-Karapancsa pilot projekt célpiramisában

A környezetvédelem és a turizmusfejlesztés szoros stratégiai kapcsolatát bizonyítja a térség elnevezése is; hosszas vita után a pilot projekt a MIDDLE DANUBE GREEN DESTINATION nevet kapta. A név így magában hordozza a földrajzi lehatárolást (a Duna középső szakasza), a zöld elnevezés természetesen a környezetbarát és fenntartható fejlődést sugallja, a desztináció szó pedig jelzi, hogy egy – valamilyen szinten – már működő turisztikai régióról van szó.

A kutatás során szintén meghatározásra került a terület célpiramisa, melyet annak érdekében állítottunk össze, hogy a turisztikai piacon a régió egy egységes turisztikai desztinációként jelenhessen meg. A célpiramis fenntarthatósággal és környezet centrikus szemlélettel összefüggő legfontosabb tételei közé tartozik a Mura-Dráva-Duna UNESCO Bioszféra Rezervátum és a Duna-Dráva Nemzeti Park természetvédelmi értékeken alapuló turisztikai termékfejlesztése, a – különleges és egyedülálló kulturális örökségen és a rendezvényeken, fesztiválokon alapuló – kulturális turizmus fejlesztése, melyet egy közös Dunai kultúra köré lehetne kiépíteni, a turizmus és a kiszolgáló infrastruktúra fejlesztése, a társadalmi háttér és a transznacionális együttműködés erősítése, illetve a hagyományos helyi mezőgazdasági és kézműves termékek gyártásának elősegítése.

Fentiek mellett komoly hangsúly helyeződött a vendégfogadás helyzetének javítására, a turizmus és a kapcsolódó gazdasági ágak közti koordináció erősítésére, a regionális TDM rendszerek informális hálózatának kialakítására, a regionális marketing és PR rendszer kiépítésére és a regionális kohézió megerősítésére.

4.2. A fenntarthatóság megjelenése a Béda-Karapancsa pilot projekt akciótervében

A kutatás talán egyik legfontosabb hozadéka az akcióterv kivitelezése volt, ahol projekt szinten határoztunk meg olyan befektetési javaslatokat, ötleteket, melyek esetleges kivitelezésével a közös dunai brand kialakítása mentén valóban jól működő és aktív turisztikai térséggé válhatna a tárgyalt terület. Ezek az ötletek egy megyei befektetői kézikönyv formájában jelentek meg és kerültek el az adott önkormányzatokhoz és reménybeli befektetőkhöz.

Az akcióterv kidolgozása kapcsán megjelöltük a projektek nevét és területi elhelyezkedését, rövid leírást adtunk a tervről és megjelöltük az esetleges résztvevőket, partnereket, illetve a projekt kapcsán kereshető kontaktszemélyeket.

A szigorúan vett fenntarthatóság és a környezetvédelem jegyében készült el a magyar oldalon megadott projektek mintegy harmada, melyek közül a legfontosabbakat az *1. táblázat* tartalmazza.

1. táblázat: A megyei befektetési kézikönyv fenntartható elveket követő mintaprojektjei

Megye	Projekt megnevezés
Győr-Moson-Sopron	Ökoturisztikai fejlesztések a Szigetközben
Pest	A Zebegény-Duna szakasz komplex fejlesztése
Fejér	A Schalbert Sziget déli partjának revitalizációja
Bács-Kiskun	Apostag, a Duna part fejlesztése
Tolna	A Bölskei-ág rehabilitációja; A Zöld Zátony rehabilitációja;
Baranya	Az öko és környezetbarát vendégfogadó helyek kiterjesztése és fejlesztése Baranyában.

ÖSSZEFOGLALÁS

Jelen tanulmányban – az elemzett DATOURWAY program Béda-Karapanca pilot projektjének ismertetésével – igyekeztem rávilágítani arra a tényre, hogy a Duna, mint lehetséges – eddig kellően ki nem használt – turisztikai desztináció még mindig jelentős idegenforgalmi potenciállal rendelkezik. Az elemzett nemzetközi és regionális (pilot projekt) tervezési dokumentumok legfontosabb célja egy közös, nemzetközi szinten is jegyzett turizmus brand létrehozása a Duna környezeti, történelmi és kulturális örökségére építve, melynek természetesen egyik legalapvetőbb fundamentumát a fenntarthatóság kell, hogy adja.

A tervezési folyamat során egészen a konkrét megvalósítási programokig jutottunk el, mely projekteket kijánlottuk az önkormányzatoknak és a lehetséges befektetőknek is, megyei befektetői kézikönyv formájában. A munka tudományos része, a felmérés, elemzés, rendszerezés, stratégiaalkotás és projekt szintű javaslatok készítése immáron lezajlott, ezek után természetesen a következő évek, évtizedek kihívása a megvalósítás terén lesz érdekes a kutató és leginkább persze a helyi lakosok számára.

IRODALOM

- AUBERT A. – MARTON G. – SZABÓ G. 2011: A Dél-Dunántúli Turisztikai Régió. In: Dávid L. – Remyik B. (szerk.) A Kárpát-Pannon térség turizmusföldrajza. Gyöngyös: Károly Róbert Főiskola, 2011. pp. 137-157. (Regionális Turizmuskutatás Monográfiák)
- CSAPÓ J. – JÓNÁS-BERKI M. 2011: Dél-Dunántúli turisztikai régió. In: Dávid Lóránt (szerk.) Magyarország turisztikai régiói: „Komplex megközelítésű digitális tananyagfejlesztés a közgazdaságtudományi képzési terület turizmus alap- és mesterszakjaihoz” TÁMOP-4.1.2-08/1/A-2009-0051. Pécs: PTE TTK FI, 2011. pp. 1-19.
- CSAPÓ J. – MARTON G. – SZABÓ G. 2011: Connection Points and Scientific Results of the Béda-Karapanca Pilot Project in Relation With the DATOURWAY Programme. NFA FÜZETEK 2011:(2) pp. 31-37.
- DATOURWAY Transnational Strategy for the Sustainable Territorial Development of the Danube Area with special regard to Tourism (IPA SEE 2008): 112 p. http://www.datourway.eu/documents/88-701-9655-dtw_strategy_final.pdf

- DÁVID L. – BUJDOSÓ Z. 2012: Tourism ecology: towards a new discipline. Zeszyty Naukowe: Studia I Materialy, 2012:(2) pp. 91-97.
- DÖVÉNYI Z. – HAJDÚ Z. (szerk.) 2002: A magyarországi Duna-völgy területfejlesztési kérdései I–II. köt. MTA, 2002. 558 p.
- EU BIZOTTSÁG EURÓPAI DUNA RÉGIÓ STRATÉGIA (EDRS) AKCIÓTERV ÖSSZEFOGLALÓ 2010. július: http://www.hidrologia.hu/mht/letoltes/eu_duna_regio_akcioterv-magyar%20osszefoglalo-1.pdf
- GYENIZSE P. 2010: A természeti adottságok szerepe a délkelet-dunántúli települések fejlődésében. Pécs: PTE TTK Földrajzi Intézet, 2010. 348 p.
- LÓCZY D. – GYENIZSE P. 2008: Folyóvízi formarendszerek megőrződése a Duna mentett árterén a Mohácsi-szigeten. In: Csima P, Dublinszki-Boda B. (szerk.) Tájökológiai kutatások: a III. Magyar Tájökológiai Konferencia kiadvány. Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország, 2008.05.08-2008.05.10. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem, 2008. pp. 49-56.
- GYURICZA L. 1998: Az idegenforgalom jellemzői a Duna-Dráva Nemzeti Park Duna menti szakaszán és közvetlen térségében. In: Duna-Dráva Nemzeti Park kezelési terve. Pécs
- HAZAI ZRT. – VÁTI MAGYAR REGIONÁLIS FEJLESZTÉSI ÉS URBANISZTIKAI NONPROFIT KFT. 2011: The Development of Sustainable Tourism in the Béda-Karapanca Area ("Béda-Karapanca") (HUSER-CRO) - Economic opportunity (via tourism) in ecological milieu). 2011. Budapest-Pécs, 2011, 156 p.
- KSH, 2012: www.ksh.hu
- MAGYAR TURIZMUS ZRT. 2012: Turizmus Magyarországon 2011. 16 p. <http://neta.itthon.hu/szakmai-oldalak/letoltesek/turizmus-magyarorszagon>
- SZABÓ G. – SPIEGLER P. 2008: A tájkímélő szelíd turizmus megoldásai a Dél-Dunántúlon. In: Csorba P., Fazekas I. (szerk.) Tájkutató – tájökológia Debrecen: Meridián Alapítvány, 2008. pp. 479-486. (ISBN:978-963-06-6003-7)
- SZABÓ G. 2006: A környezetbarát vendégfogadói hálózat kiépítésének lehetőségei a Dél-Dunántúlon. In: Majoros Pál (szerk.) BGF Tudományos Évkönyv 2005: A prioritások és a konvergencia kölcsönhatása a magyar gazdaságban. Budapest: Budapesti Gazdasági Főiskola, 2006. pp. 149-161.
- SZABÓ, G. – SPIEGLER, P. 2009: Grenzüberschreitende Zusammenarbeit für die Entwicklung des ruralen Tourismus in den kroatischen-ungarischen „Pannon Region“. In: Lőrincz I. (szerk.): Kultúrák találkozása a turizmusban. Konferencia helye, ideje: Győr, Magyarország, 2009.04.27-2009.04.28. Győr: pp. 128-132.
- SZABÓ, G. 2009: The Hungarian Lower-Danube Valley as tourism destination? In: Dr. Veres Lajos (ed.) Duna-térségi kohézió tanulmánykötet: amely készült a Nemzetközi Tudományos Konferencia – Dunaújvárosi Főiskola 2009. július 1-2 előadásai alapján Szabadka: Dunaújvárosi Főiskola, 2010. pp. 289-297.
- SZABÓ G. – CSAPÓ J. 2012: A vidéki turizmus helyzete és perspektívái a Dél-Dunántúlon. In: Nyári Diána (szerk.) VI. Magyar Földrajzi Konferencia. Szeged: Szegedi Tudományegyetem TTK Természeti Földrajzi Tanszék. pp. 768-777.

VÁTI – MTA RKK NYUGAT-MAGYARORSZÁGI TUDOMÁNYOS INTÉZET 2008: A Duna menti turizmus hazai és nemzetközi dimenziói koncepció. (megrendelő: Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium) 112. p. http://www.terport.hu/webfm_send/143

VÁTI 2010: Duna Régió – Területfejlesztési és területrendezési szakmai kiadvány. (Megrendelő: Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium) 182 p. http://www.vati.hu/files/sharedUploads/docs/teruletfejlesztes/DUNA_kiadvany_2010.pdf